

LITERATURA DE GUERRA

L'ofici — diguem-ne ofici — de crític, té els seus avantatges i els seus inconvenients. Avantatges immediats, un xic discutibles, que us permeten de fer-vos una biblioteca amb tota la producció indigesta dels més inspirats poetes novells i dels assagistes més profunds i a la vegada més espessos. Inconvenients positius, perquè us posa en el compromís d'haver-vo d'acabar amb els fills predilectes de cada escriptor i de jutjar-los sense la ceguera del pare i amb la severitat del censor. Per a una ànima bondadosa com jo em sento, una feina semblant és molt dolorosa i aquest dolor no el compenso pas la satisfacció d'estar en situació de donar a tots els pidolaires llibres bons i selectes per a fundar biblioteques. Quan us trobeu davant d'un d'aquests fills retardats d'una segona joventut, o enfront del gastament d'un matrimoni desafortunat amb la inspiració poètica o amb la introspecció novel·lesca, ja heu begut oli, si se'm permet l'expressió, que avui no té pas res de pejorativa i més aviat dóna la idea d'una excessiva sumptuositat.

Totes aquestes expansions íntimes d'un modestíssim crític literari vénen a tomb per a demostrar que la guerra ha produït una literatura especial i pròpia. Seria exagerat d'anomenar-la, encara, la literatura de la nostra guerra. Es ja, però, literatura de guerra. Una literatura que es manifesta en contes, en novel·les, en reportatges i en poemes. Una literatura encara indecisa, que barboteja, que cerca de trobar la seva expressió exacta i de reflectir la torrencada de sensacions i d'experiències que la trabsala. Una literatura inhàbil i aspra, nua d'artificial. Tot i les falles autèntiques que revela, ella és penyora, avui, de la literatura de guerra que aquesta lluita ens ha de deixar.

Es una cosa curiosa que un fet tan ple de conseqüències i de realitats com és la guerra, accident de la vida col·lectiva on les vides humanes perden llur valor corrent i esdevenen simples nombres; on la precel·lulada ordinària de categories és copligrada i tot es mesura a una escala diferent, influeixi tan poc en l'evolució de la literatura. La Guerra Europea durà quatre anys llargs. Les joventuts dels països més importants del món hi participaren, d'una manera ben activa, i dels vint als cinquanta anys, tots els homes de França, d'Anglaterra, dels Estats Units, d'Alemanya, d'Itàlia, de Rússia, de tota l'Europa, gairebé, es veieren enduts per l'organització bèl·lica. D'aquests quatre anys, quinica literatura ens en resta? Uns quants poemes, originals d'autors morts durant el gran traspàs, que potser si haguessin sobreviscut la guerra haguessin donat una demostració més brillant de llur talent: Charles Péguy, Rupert Brooke, Guillaume Apollinaire; uns quants novel·les pacifistes, escrites per homes que trobaven en la lluita la confirmació de llurs teories, com Barbusse, o novel·les escrites al marge de la guerra, com Remarque i Glaeser; algun llibre d'anotacions sobre l'Home vist com a combatent: "Vie des Martyrs", "Civilisation", de Duhamel. Si feu un balanç acurat, us trobeu amb sorpresa davant d'uns resultats molt migrats. ¿Vol dir això que l'experiència a que estiguessen sotmesos els escriptors europeus i americans no fou bastant important per a deixar un solc inborrable

en llur obra? ¿Vol dir que la guerra, en si, no pot produir l'impuls generador de les obres mestres de la literatura? Ni l'una ni l'altra d'aquestes preguntes no ens dóna la solució d'aquest misteri. Quatre anys de guerra foren prou feixucs i prou carregats de dolorosos records per a influir prou profundament en l'esperit dels qui hagueren de suportar-los. I, d'altra banda, ¿què és la "Iliada", sinó la història d'una guerra? ¿I què és, també, la "Jerusalem aliberrada", del Tasso?

Allò que passa, sembla, és que la guerra no deixa, els que la viuen, prou temps per a ordenar-ne els fets dintre llur esperit, i per a transformar-los en substància literària. Mentre la nostra collita poètica de la guerra es reduïx, per ara, a uns romances populars castellans, plens de vibració, com els de Miguel Hernández, que encara esperen un poeta català que vulgui donar-los la rèplica adequada, la collita novel·listica encara està inèdita. I es comprèn fàcilment. Un poema pot fluir del cor i ésser escrit entre atac i atac, en un moment diví d'inspiració. Una novel·la ha d'ésser pensada, construïda, escrita amb temps i repòs. Les novel·les més bones sobre la nostra guerra, com les més sensacionals que es publicaren sobre la del 14, s'escriurien uns quants anys després que s'hagi extingit el caliu de la lluita. Serà aleshores quan l'experiència, madurada, donarà la seva collita magnífica. Serà aleshores quan podrem tenir una veritable literatura de guerra.

Totes aquestes reflexions han estat suggerides per la presència, damunt la taula del crític, d'uns quants llibres catalans relacionats directament amb la guerra que sostenim. Llibres de poemes, novel·les, documentals, tot hi és representat. Però en aquells llibres que són, o voldrien ésser, literaris, la guerra hi és absent? No tenim, encara, poesia o novel·la de guerra. Els nostres poetes i els nostres novel·listes, si són a les trinxeres — i jo sé que, en una gran proporció, aporten llur esforç personal a la lluita —, no han donat encara llur visió de la guerra. Així, els temes del que és presentat com a poesia bèl·lica estan relacionats amb accidents marginals de la lluita: bombardeigs, amb tot llur horrible ferotgia; el dolor de les mares o bé l'emoció dels companys davant la mort heroica d'un soldat. La guerra directa, com a espectacle i com a experiència alhora, no hi és present. I per això, aquesta poesia, que els Serveis de Cultura al Front han recollit en un volum dens de signatures i versos, més que Poesia de Guerra, com es titula, hauria d'acollir-se al mateix títol d'un volum del poeta Gimeno-Navarro que es diu "Dolor de la Guerra". Sensibles — i qui no ho farà? — al dolor punyent de la guerra, els poetes catalans el reflecteixen en llurs versos. Enyorrem, però, l'autèntica poesia de trinxeres.

Quant a la novel·la fóra excessiu de reclamar-ne. El solatge d'emoció, l'arrelplec de notes personals i d'experiències alienes ha de reposar abans de convertir-se en matèria literària d'imaginació. Els nostres Remarque, els nostres Glaeser, els nostres Tomlinson, tardaran encara uns quants anys a sorgir. Però sorgiran. Me'n refic, quan em trobo davant de documents humans tan emotius dintre llur nua sinceritat com aquest llibre de Pere Calders "Uni-

PERE CALDERS

tats de xoc". Heus ací la mena de literatura de guerra que ara tenim dret a demanar dels nostres soldats-escriptors i que Pere Calders ens ha demostrat que tenim dret a esperar d'ells. Com la punyent "Vie des Martyrs", de Duhamel, metge i literat que s'abocava damunt la pobra carn desfeta dels ferits de la Gran Guerra; com "Les Silències du Colonel Bramble", d'André Maurois, reflex de l'esperit esportiu que tenen els anglesos àdhuc quan fan la guerra, aquest llibre de Calders no és una novel·la. És una narració personal, en te'memor. Un seguit de notes breus sense èmfasi, però vertebrades per una emoció autèntica. Tot el que és i tot el que representa la nostra guerra es troba reflectit en "Unitats de Xoc", diari d'un modest soldat que lluita a plena consciència de l'horror intrínsec de la guerra però també amb l'orgull infinit de contribuir amb el seu esforç i, si cal, amb el seu sacrifici, a merèixer la llibertat del seu país i a guanyar per al món que ens contempla indiferent aquesta mateixa llibertat. El llibre de Pere Calders és, per ara, la millor representació de la literatura catalana de guerra. Ell i d'altres que com ell siguin un pur document sense intenció literària, però verídics i amants d'aquest valor d'humanitat que anima la prosa de Pere Calders, seran la pedra inenxorbible de la qual demà es novel·listes trauran les seves novel·les de guerra. Però, encara que aquestes novel·les fossin, com jo espero, excel·lents, llur drama emotiva i plena d'imprevist no podrà mai superar en força d'evocació aquestes simples anotacions de la vida d'un soldat, testimoni i alhora actor meravellat del drama més transcendental de la nostra època.

Rafael TASIS I MARCA

EL PO

Gaston Couté fou un poeta camperol de